

Elérhetőségi analízis

Petri hálók dinamikus tulajdonságai

dr. Bartha Tamás
Dr. Pataricza András

BME Méréstechnika és Információs Rendszerek Tanszék

Petri hálók vizsgálata

Vizsgálati lehetőségek

Az elemzés mélysége szerint:

- Szimuláció
  - Állapottér bejárása
    - elérhetőségi gráf analízis
    - dinamikus (viselkedési) tulajdonságok
  - Strukturális tulajdonságok
    - invariáns analízis
- ha mindez nem vezet eredményre
- Algebrai közelítés, részleges döntés
-
- egy trajektória bejárása
- minden trajektória bejárása
(kimerítő bejárás)
- kezdőállapottól független
(bármely kezdőállapotra)

Petri hálók kezdőállapot-függő analízise

- Elérhetőségi analízis

- az elérhetőségi gráf (állapottér!) konstrukciójával

- **dinamikus** (viselkedési) tulajdonságok:

- elérhetőség, fedhetőség, élőség, holtpontmentesség, korlátosság, fairség, megfordíthatóság

- **kezdőállapot-függő**

- nem általános érvényű tulajdonságok

ha az állapottér nem kezelhető

- Redukciós technikák

- **tulajdonságmegtartó** transzformációk

- a struktúra (és így az állapottér) szisztematikus csökkentése

Petri hálók kezdőállapot-független analízise

- Kezdőállapot-független tulajdonságok
  - meghatározhatók csak a struktúra alapján
    - vagy univerzális (minden működésre érvényes)
    - vagy egzisztenciális (lehetséges ilyen működés)
  - **strukturális** tulajdonságok
    - strukturális élőség, strukturális korlátosság, vezérelhetőség, konzervativitás, ismételhetőség, konzisztencia
- Invariáns tulajdonságok
  - tüzelési (T-, transition) invariáns
    - lehetséges olyan működés, hogy az állapot újra előálljon
  - hely (P-, place) invariáns
    - minden állapotban igaz és állandó
    - súlyozott tokenösszeg $\Rightarrow$ dinamikus egyensúly

Elérhetőség fogalma, tulajdonságai

Elérhetőségi analízis

Elérhetőség

Elérhetőségi analízis

- Kezdőállapotfüggő dinamikus viselkedés
  - Jelölés (marking) = állapot
  - Tokeneloszlás = állapotváltozó
  - Tüzelés = állapotátmenet
  - Tüzelési sorozatok hatására $M_0, M_1, \dots, M_n$ állapotsorozat
- Állapotsorozat: trajektória az állapottérben
- M_n állapot *elérhető* az M_0 kiinduló állapotból, ha

$$\exists \vec{\sigma} : M_0 [\vec{\sigma} > M_n]$$

- Elérhetőségi gráf: állapottér grafikus képe

Elérhetőségi analízis

Az M_0 kiinduló állapotból az N Petri hálóban

– Elérhető állapotok

$$R(N, M_0) = \{M \mid \exists \vec{\sigma} : M_0 [\vec{\sigma} > M]\}$$

- Állapot bázisú kérdések

– Végrehajtható tüzelési sorozatok

$$L(N, M_0) = \{\exists \vec{\sigma} \mid M : M_0 [\vec{\sigma} > M]\}$$

- Állapotátmenet (esemény) bázisú kérdések

Elérhetőségi probléma

Petri hálók elérhetőségi problémája:

- M_n állapot elérhető-e valamilyen M_0 kiinduló állapotból

$$M_n \stackrel{?}{\in} R(N, M_0)$$

Rész-tokeneloszlási probléma:

- helyek egy $P' \subset P$ részhalmazára korlátozva elérhető-e M_n állapot az adott helyekre megadott tokeneloszlással

$$\stackrel{?}{\exists} M \in R(N, M_0) \wedge \forall p \in P' : M(p) = M_n(p)$$

Elérhetőségi probléma megoldhatósága

- Az elérhetőségi probléma eldönthető
  - de exponenciális (hely) komplexitású általános esetben
- Míg az egyenlőségi probléma eldönthetősége általános esetben bizonyítottan **nem lehetséges**
  - feladat: két Petri háló (N, N') lehetséges tüzelési sorozatainak azonosságának eldöntése

$$L(N, M_0) \stackrel{?}{=} L(N', M'_0)$$

- 1-korlátos (biztos) Petri hálók esetén exponenciális
  - processz algebra, biszimuláció

Petri hálók dinamikus (viselkedési) tulajdonságai

Dinamikus tulajdonságok

- Elérhetőséggel kapcsolatos tulajdonságok
  - Függenek a kiinduló állapottól (kezdő jelöléstől)
    - ⇒ **strukturális** tulajdonságok: kiinduló állapottól függetlenek
  - Nem csak elérhetőségi analízissel határozhatók meg
- Dinamikus tulajdonságok:
  - Korlátosság
  - Élő tulajdonság
    - Holtpontmentesség
  - Megfordíthatóság
  - Visszatérő állapot
  - Fedhetőség
  - Perzisztencia
  - Fair tulajdonság
    - Korlátozott fairség
    - Globális fairség

Dinamikus tulajdonságok: végesség

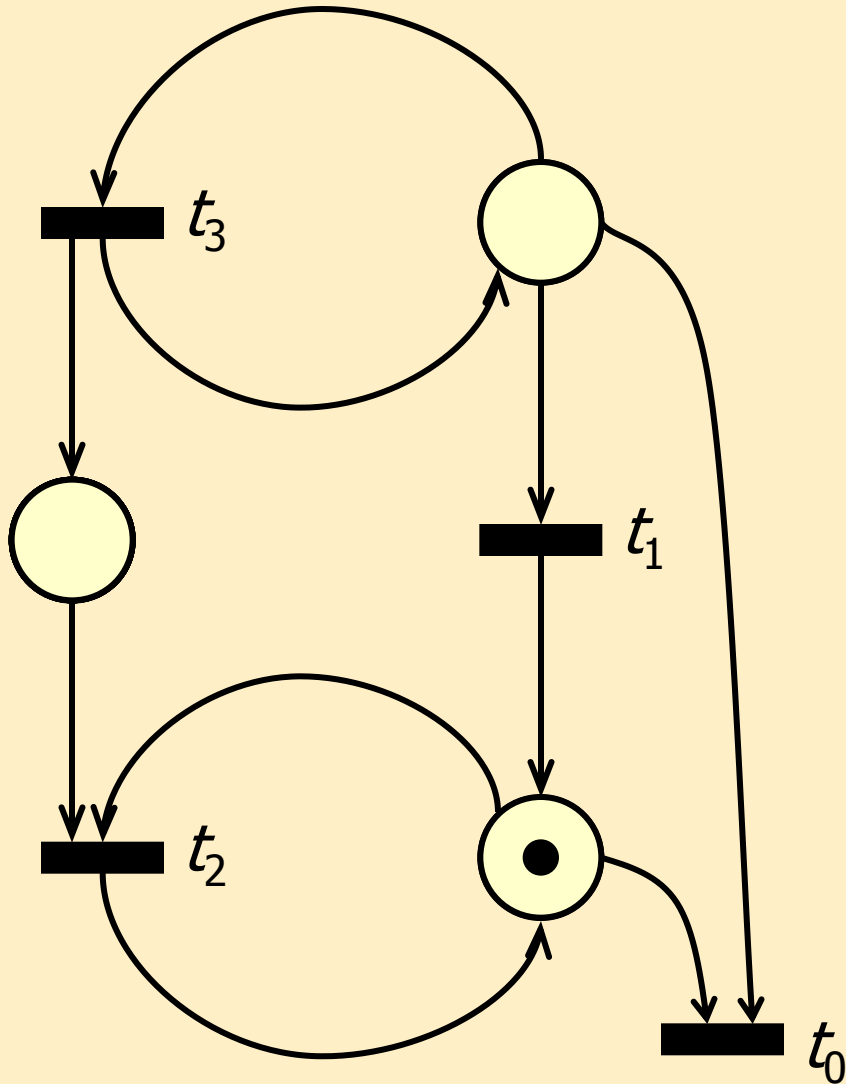
- k -korlátosság (korlátosság)
  - bármely állapotban minden helyen helyenként maximum k token lehet (M_0 kiinduló állapot függő!)
    - Biztos Petri háló: korlátosság speciális esete ($k = 1$)
  - végesség kifejezése
    - korlátosság $\Leftrightarrow$ véges állapottér
  - erőforrás használat, illetve általános értelemben vett feladatkezelés modellezése
    - (részben) konzervativitás $\stackrel{?}{\Rightarrow}$ korlátosság
  - a rendszerben a feladatok elvégzése garantált-e?

Dinamikus tulajdonságok: élőség

- Holtpont (deadlock) -mentesség
  - Minden állapotban legalább egy tranzíció tüzelhető
- Élő tulajdonság
  - Tranzíció egyszer/többször/végtelenszer tüzelhet-e?
  - Gyenge élő tulajdonságok egy t tranzícióra:
    - L_0 -élő (halott): t sohasem tüzelhető egyetlen
    - L_1 -élő: t legalább egyszer tüzelhető valamely
    - L_2 -élő: bármely véges $k > 1$ egészre t legalább k -szor tüzelhető valamely
    - L_3 -élő: t végtelen sokszor tüzelhető valamely
- L_4 -élő: t L_1 -élő bármely $M_n \in R(N, M_0)$ állapotban

} $\vec{\sigma} \in L(N, M_0)$
állapot-
trajektóriában

Élő tulajdonság: példa

- t_0 tranzíció: L_0 -élő (halott)
- t_1 tranzíció: L_1 -élő
- t_2 tranzíció: L_2 -élő
- t_3 tranzíció: L_3 -élő

Dinamikus tulajdonságok: élőség (folyt.)

- Egy (P, T, M_0) Petri háló L_x -élő
  - ha minden $t \in T$ tranzíció L_x -élő
  - L_4 -től L_1 -ig az élő tulajdonságok tartalmazzák egymást
- Egy (P, T, M_0) Petri háló élő
  - ha L_4 -élő, azaz minden $t \in T$ tranzíció L_4 -élő
  - Bejárési úttól függetlenül garantáltan holtpontmentes
    - köztes állapottól függetlenül minden tranzíció újra tüzelhető
    - holtpontmentesség $\leftarrow$ élőség
  - Bizonyítása költséges lehet
    - szerencsés esetben nem (invariánsok!)
    - ideális rendszert tételez fel

Dinamikus tulajdonságok: ciklikusság

- Megfordíthatóság

- A kezdőállapot bármely követő állapotból elérhető

$$\forall M \in R(N, M_0) \Rightarrow M_0 \in R'(N, M)$$

- Gyakran ciklikus működésű hálózat

- Visszatérő állapot

- Van olyan, a kezdőállapotból elérhető állapot, amely bármely öt követő állapotból elérhető

$$\exists M_n \in R(N, M_0) : \forall M \in R'(N, M_n) \Rightarrow M_n \in R''(N, M)$$

- Gyakran ciklikus (rész)hálózat inicializáló szekvenciával

Dinamikus tulajdonságok: ciklikusság (folyt.)

- Fedhetőség

- Létrejön-e korábbi működést magában foglaló állapot?

- M' állapot fedi M állapotot, ha $M' \in R(N, M_0) \wedge M' \geq M$

- M állapot fedhető M' állapottal

- $M' \geq M$ jelentése: $\forall p \in P : m'(p) \geq m(p)$

- gyenge fedhetőség esetén az azonos állapot is fed, ha elérhető

- erős fedhetőség: $\exists p \in P : m''(p) > m(p)$

- μ a t tranzíciót engedélyező minimális tokeneloszlás

- t akkor és csak akkor nem L_1 -élő, ha μ nem fedhető le

- gyenge fedhetőség elég

- fordítva: μ lefedhetősége garantálja t L_1 -élő voltát

Dinamikus tulajdonságok: kölcsönhatás

- Perzisztencia
  - Két tetszőleges engedélyezett tranzíció közül **egyik tüzelése sem tiltja le** a másik engedélyzettségét
    - engedélyezett tranzíció engedélyezve marad tüzelésig!
  - Rendszerbeli funkcionális dekompozíció megmarad-e?
  - Párhuzamos működések befolyásolják-e egymást?
- Egy (P, T, M_0) Petri háló perzisztens, ha
  - bármely két $t_1, t_2 \in T$ tranzíciója az összes lehetséges tüzelési szekvenciában **perzisztens**

Dinamikus tulajdonságok: kölcsönhatás (folyt.)

- Fair tulajdonság
  - Párhuzamos folyamatok nem tartják-e fel egymást?
  - Valamennyi folyamat végbemegy-e (előbb-utóbb)?
- Nem egységes a **fairség** definíciója
  - Korlátozott fairség (B-fairség)
  - Globális fairség (korlátlan fairség)
- Egy tüzelési szekvencia **korlátozottan fair** (B-fair)
  - ha bármely tranzíció maximum **korlátos sokszor tüzelhet** anélkül, hogy egy másik tranzíció tüzelne
- Egy (P, T, M_0) Petri háló **korlátozottan fair** (B-fair)
  - ha minden $t \in T$ tranzíció az összes lehetséges tüzelési szekvenciában **korlátozottan fair** (B-fair)

Dinamikus tulajdonságok: kölcsönhatás (folyt.)

- Globális fairség

- Egy tüzelési szekvencia globálisan fair, ha
  - véges, vagy
  - az összes tranzíció végtelen sokszor szerepel benne
- Egy (P, T, M_0) Petri háló globálisan (korlátlanul) fair
  - ha a háló összes lehetséges tüzelési szekvenciája globálisan (korlátlanul) fair

Állapottér reprezentációk:
az elérhetőségi és fedési gráf

Állapottér reprezentációk: elérhetőségi gráf

- Elérhetőségi gráf
  - M_0 kezdőállapotból induló állapotgráf
    - csomópontok: állapotok $\rightarrow$ címkézés: tokeneloszlások
    - állapotátmenetek: irányított élek $\rightarrow$ címkézés: tüzelések
    - legfeljebb annyi új csomópont, ahány engedélyezett tranzíció
      - kevesebb, ha prioritásos a Petri háló
    - csomópont, amiből nem indul ki él: **holtpont**
  - Nem korlátos a Petri háló $\rightarrow$ végtelen sok állapot
    - korlátosság $\Leftrightarrow$ véges állapottér
  - Szélességi típusú bejárás az állapotból tüzelések mentén
    - mélységi bejárás nem korlátos állapottérben rossz ötlet...
    - viszont a részleges sorrendezési redukció mélységi kereséssel

Állapottér reprezentációk: fedési gráf

- Petri háló mérete/bonyolultsága és az állapottér mérete közti korreláció?
  - pl. megállási probléma
- Végeesség hiányát kezelni kell
- **Fedési gráf:** végtelen állapottér esetére is
  - Hasonló felépítés: M_0 kezdőállapot, élek: tüzelések
  - Kritikus részek: token „túlszaporodás”
    - trajektória: $M_0 \dots M'' \dots M, M'$ és $M'' \leq M' \rightarrow$ **fedett állapotok!**
    - $p \in P : m'(p) > m''(p) \rightarrow$ fedett helyek (erős fedhetőség)
    - fedett helyekre speciális szimbólum: ω a végtelenség kifejezője

Fedési fa generáló algoritmus

$L_{\text{vizsgálandó}} \leftarrow \{ M_0 \}$

MAIN: **if** $L_{\text{vizsgálandó}} \neq \emptyset$

A következő $M \in L_{\text{vizsgálandó}}$ állapot kiválasztása

if M a gyökértől idáig vezető úton már szerepelt

then M -et „régi állapotként” jelöljük

goto MAIN // ciklus

if M -ben nincs engedélyezett tüzelés

then M -et „végállapotként” (halott állapot) jelöljük

goto MAIN // ciklus

Fedési fa generáló algoritmus (folyt.)

else // (van M -ben engedélyezett tranzíció)

for all t engedélyezett tranzícióra:

Az M' rákövetkező állapot meghatározása: $M [\vec{e}_t > M'$

if létezik az M_0 -tól M -ig vezető úton olyan M'' , amelyet M' fed

$$M' \neq M'' \wedge \forall p \in P : m'(p) \geq m''(p) \wedge \exists p \in P : m'(p) > m''(p)$$

then M'' fedett állapot:

az M' állapotot jelölő tokeneloszlásban

a **fedett helyek jelöléseit** ω -val helyettesítjük

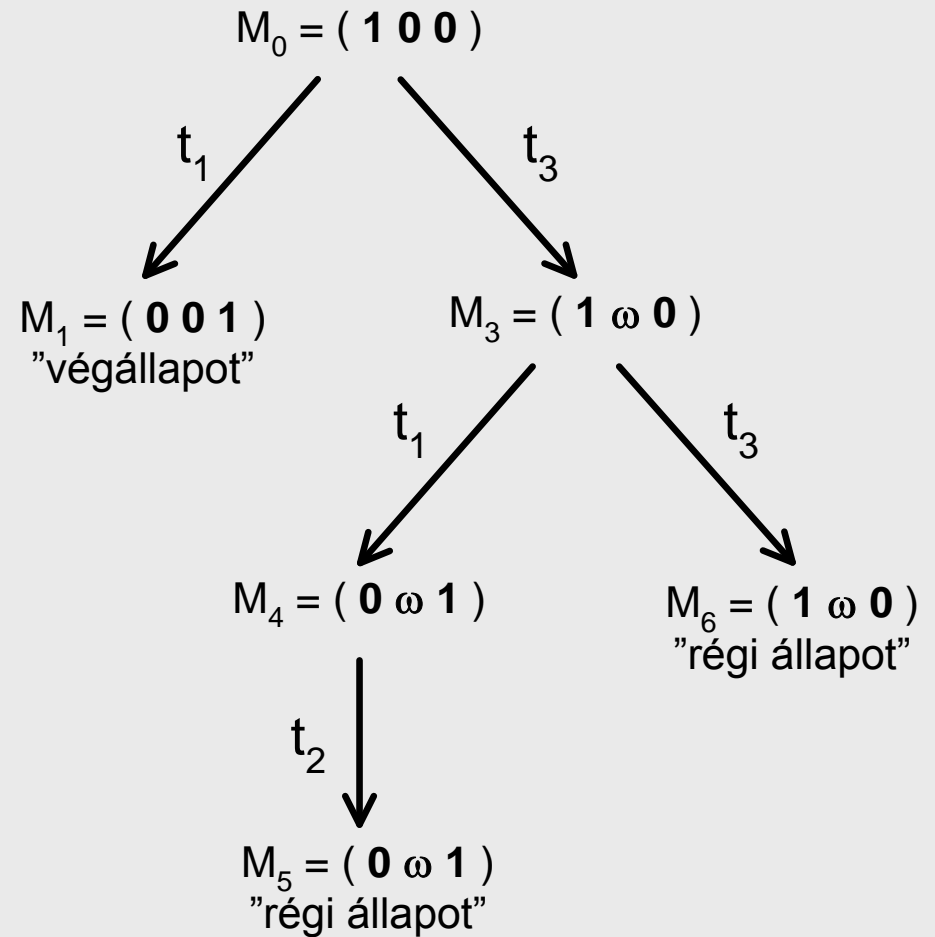
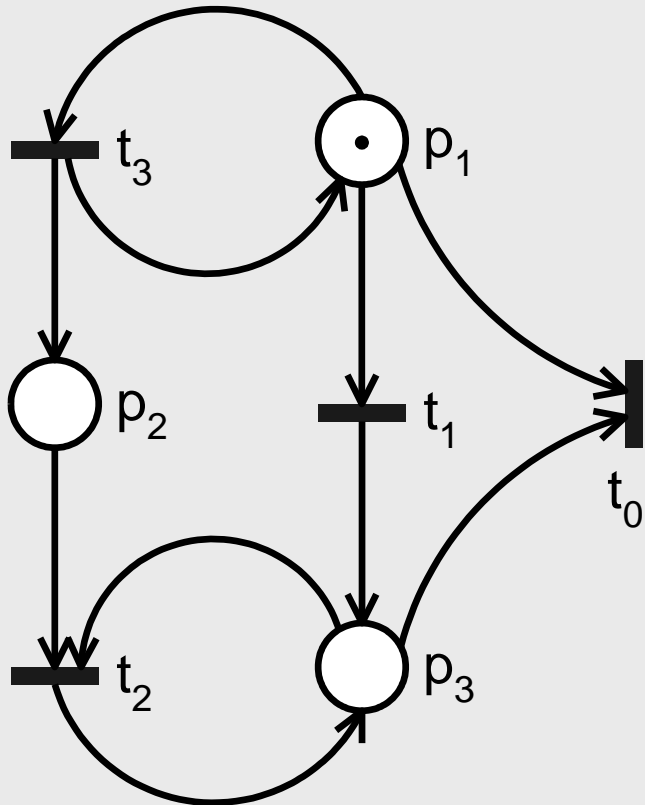
$$\forall p \in P : m'(p) > m''(p) \rightarrow m'(p) = \omega$$

else M' új állapot: $L_{\text{vizsgálándó}} \leftarrow L_{\text{vizsgálándó}} \cup M'$

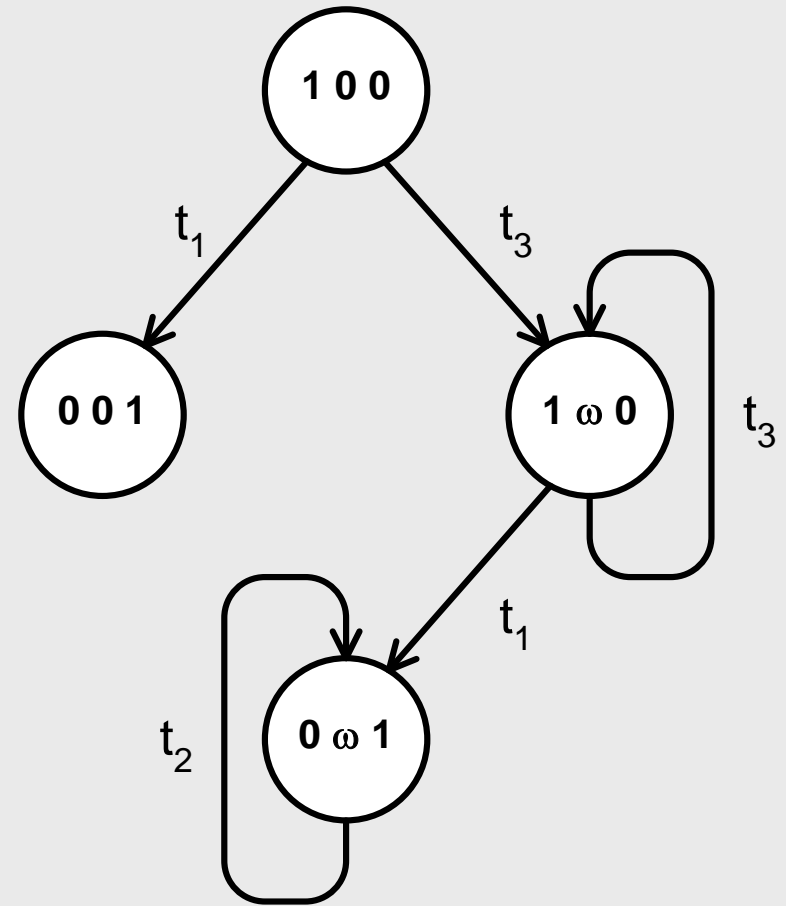
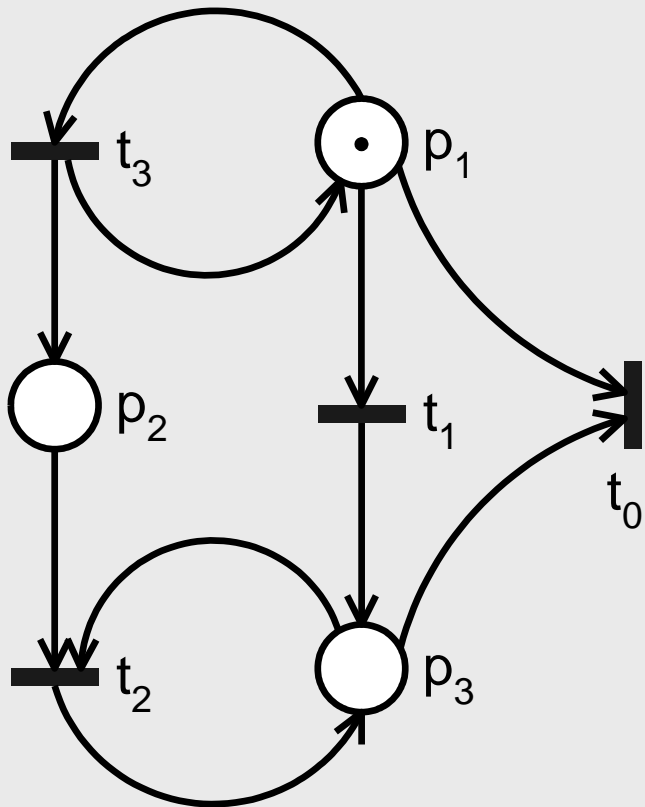
M -ből M' -höz egy t -vel jelölt élet húzunk

goto MAIN // ciklus

A példa és annak fedési fája

A példa és annak fedési gráfja

Petri hálók fedési fájának analízise

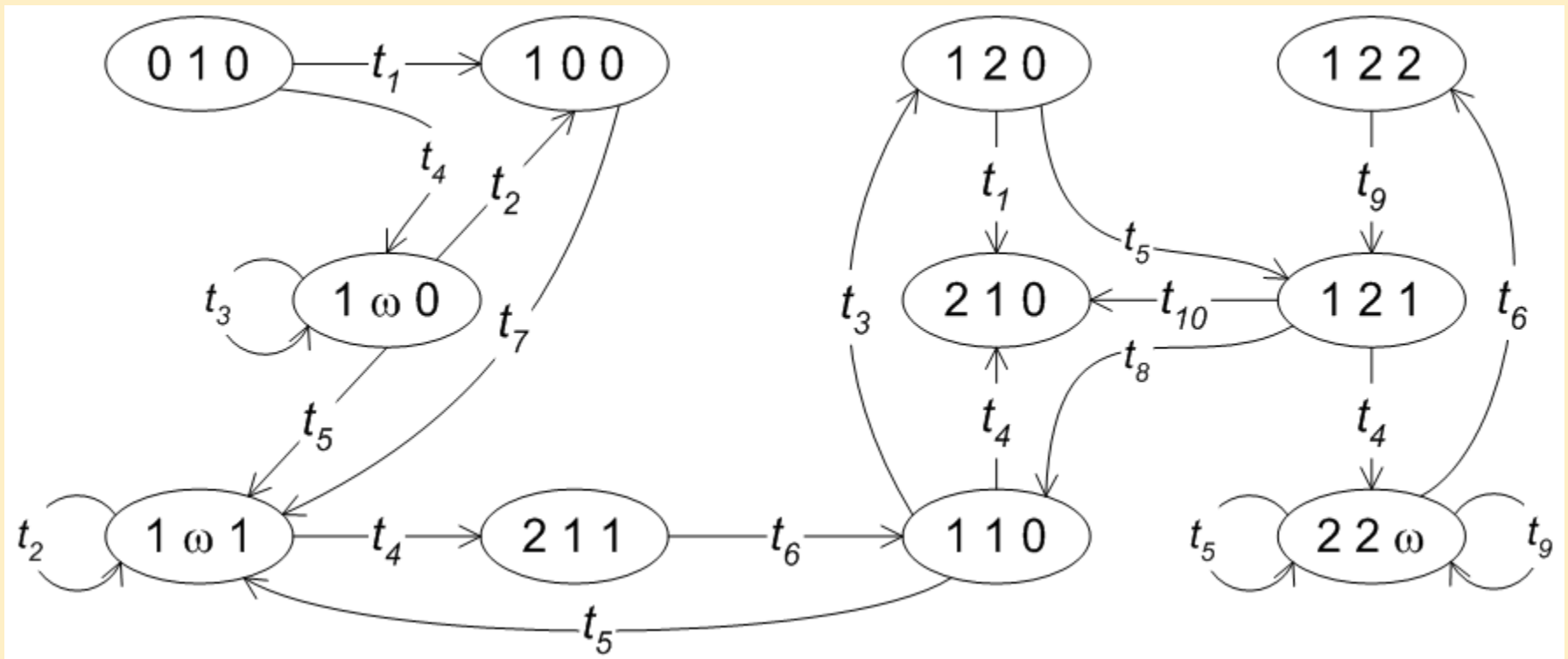
Közvetlenül is leolvasható tulajdonságok:

- Petri háló **korlátos** $\Leftrightarrow R(N, M_0)$ elérhetőségi gráfja **véges**
 $\Leftrightarrow$ Fedési fában ω **nem jelenik meg** címkeként
- Petri háló **biztonságos** $\Leftrightarrow$ Csak **0 és 1** jelenik meg csomópont címkeként a fedési fában
- Petri háló egy tranzíciója **halott** $\Leftrightarrow$ tranzícióhoz tartozó tüzelés **nem jelenik meg** élcímkeként a fedési fában

Dinamikus tulajdonságok vizsgálata az állapot térben

Tipikus feladat

Az ábra egy Petri háló állapotterét mutatja be fedési gráf alakban. A hálóban 10 darab tranzíció található, amelyeket $t_1, \dots, t_{10}$ címkékkel jelölünk. Az állapotokat a token eloszlás vektorral címkéztük meg, tehát $0\ 1\ 0$ jelentése: $m(p_1) = 0$, $m(p_2) = 1$ és $m(p_3) = 0$.

Tipikus kérdések

1. A Petri háló élő?
2. A háló (deadlock) holtpontmentes?
3. t_6 tranzíció L_3 -élő?
4. t_7 tranzíció L_2 -élő?
5. A $(2\ 2\ 1)$ állapot fedhető?
6. A $(2\ 1\ 0)$ állapot fedhető?
7. A háló perzisztens?
8. A háló korlátos?
9. A háló megfordítható?
10. A hálóban létezik visszatérő állapot?
11. t_4 és t_6 tranzíció korlátos fair tulajdonságú?
12. t_5 és t_8 tranzíció korlátos fair tulajdonságú?
13. Létezik P-invariáns?
14. Létezik T-invariáns?

Élőség vizsgálata az állapot térben

- Ellenpéldát találni (szinte mindig) a leggyorsabb és legegyszerűbb megoldás!
- Élőség:
  - L_4 -élőség
    - végig kell nézni, hogy mindig tüzelhetővé válik-e?
    - minden trajektóriára teljesülnie kell!
  - L_3 -élőség (és a többi)
    - elég egy trajektóriát találni, ahol teljesül!
  - A háló akkor élő, ha minden tranzíciója élő!
    - ha találunk akár egy tranzíció esetében ellenpéldát → nem élő
  - Ha holtpontmentes, akkor még nem biztos, hogy élő is!

Korlátosság vizsgálata az állapottérben

- Korlátosság:
  - lásd a fedési gráfnál tanultakat!
    - „Petri háló korlátos $\Leftrightarrow R(N, M_0)$ elérhetőségi gráfja véges $\Leftrightarrow$ fedési fában ω nem jelenik meg állapot címkében”
  - biztosság:
    - „Petri háló biztos $\Leftrightarrow$ csak 0 és 1 jelenik meg állapot címkében a fedési fában”

További dinamikus tulajdonságok

- Megfordíthatóság:
  - Az elérhetőségi gráf egyetlen erősen összekötött komponens?
- Visszatérő állapot:
  - Van az elérhetőségi gráfban erősen összekötött komponens?
  - Az adott állapot része ennek?
- Fairség:
  - „Az egyik tranzíció korlátos sokszor tüzelhet, mielőtt a másik tüzelne”
  - Van-e olyan ciklus, amiben az egyik tranzíció benne van és a másik nincs?
    - van: ellenpélda, hiszen létezik tüzelési szekvencia, amiben korlátlan sokszor tüzel
- Perzisztencia:
  - „A tranzíció mindaddig engedélyezett marad, amíg nem tüzel”
    - ha több engedélyezett és nem ő tüzelt, akkor a következő állapotban is engedélyezett marad
    - ha engedélyezett maradt, akkor meg is jelenik élcímkeként (prioritás?)

Dinamikus tulajdonságok analízis eszközökben

- Korlátosság (Boundedness)
- Élő (L_4 -élő) tulajdonság (Liveness)
- Holtpont (Deadlock) felderítése
- Visszatérő állapotok (Home States)
- Fedési gráf (Coverability Graph)
- Hely invariánsok (P-Invariants)
- Tüzelési invariánsok (T-Invariants)